

**Η αξιολόγηση της Ειδικής
Γλωσσικής Διαταραχής:
προκλήσεις και σχέση με άλλες
νοητικές λειτουργίες**

Αλεξάνδρα Οικονόμου
Επίκουρη Καθηγήτρια Νευροψυχολογίας

Ορισμός-1

Η Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (ΕΓΔ) είναι μια **επιλεκτική** και **άγνωστης αιτιολογίας** νευροαναπτυξιακή διαταραχή που χαρακτηρίζεται από **αργή ανάπτυξη του λόγου**, με το γλωσσικό επίπεδο του παιδιού να είναι **σημαντικά χαμηλότερο του μη λεκτικού νοητικού του επιπέδου**.

Η περιορισμένη αυτή γλωσσική ικανότητα δεν μπορεί να αποδοθεί σε ακουστικό έλλειμμα, σε χαμηλή μη λεκτική (πρακτική) νοημοσύνη, σε νευρολογική βλάβη, σε περιβαλλοντικούς παράγοντες (π.χ., παραμέληση), ή σε ψυχολογικά προβλήματα

Ορισμός-2

Ορισμός **αποκλεισμού** άλλων διαταραχών/ καταστάσεων στις οποίες θα μπορούσε να αποδοθεί το γλωσσικό έλλειμμα: νοητική υστέρηση, βαρηκοΐα (ωτίτιδες;), επιλεκτική αλαλία, γενετικές διαταραχές κ.ά.

Όμως το κριτήριο της ακεραιότητας της μη λεκτικής νοημοσύνης (πρακτική νοημοσύνη >1-2 Τ.Α. κάτω του Μ.Ο.) έχει αμφισβητηθεί κλινικά και ερευνητικά.

Οι χαμηλές μη λεκτικές δεξιότητες φαίνεται να είναι **συνοδά χαρακτηριστικά** της γλωσσικής καθυστέρησης και όχι η αιτία (το γλωσσικό έλλειμμα δεν είναι απαραίτητα αναμενόμενο χαρακτηριστικό της νοητικής υστέρησης)

Απουσία άλλων διαταραχών/καταστάσεων;

Κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο & γλωσσική ανάπτυξη: παιδιά χαμηλού ΚΟΕ δεν συμπεριλαμβάνονται στις έρευνες. Η διάκριση μεταξύ «πραγματικής» και περιβαλλοντικής γλωσσικής διαταραχής είναι συχνά προβληματική.

Αναπτυξιακή διαταραχή κινητικού συντονισμού: συνυπάρχει με την ΕΓΔ στο 1/3 των παιδιών.

Αυτισμός και συνυπάρχουσες γλωσσικές διαταραχές.

Απουσία άλλων διαταραχών/καταστάσεων;

Υπάρχει «καθαρή» γλωσσική διαταραχή;

Ποιο είναι το γλωσσικό επίπεδο που απαιτείται για τη διαπίστωση της γλωσσικής διαταραχής; (>1,25 Τ.Α. κάτω του Μ.Ο., ICD 10: > 2 Τ.Α. κάτω του Μ.Ο.).

Ποιο είναι το επίπεδο της μη λεκτικής νοημοσύνης που απαιτείται για τον αποκλεισμό μιας γενικευμένης μαθησιακής διαταραχής; (Π.Ν. \geq 85, ICD 10: γλωσσικό επίπεδο \geq 1 Τ.Α. κάτω από την Π.Ν.).

Ασαφής ψυχομετρική βάση της ΕΓΔ (της διάκρισης της διαταραχής από την απουσία της)

Συν-νοσηρότητες...

Απουσία άλλων διαταραχών/καταστάσεων;

Επιπροσθέτως, όσο διατηρείται το γλωσσικό έλλειμμα, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος **αυτό να συμπαράσχει και τη μη λεκτική νοημοσύνη.**

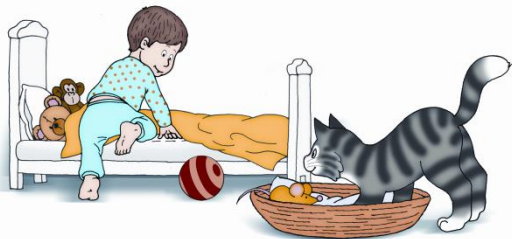
Όταν τα χαρακτηριστικά της γλωσσικής διαταραχής (μορφολογικές δυσκολίες, δυσκολίες στην επανάληψη ψευδολέξων, διαταραχές της διαδικαστικής μάθησης) εμφανίζονται σε παιδιά με πρακτική νοημοσύνη στον μέσο όρο, τότε αυτά είναι περισσότερο εμφανή από όταν εμφανίζονται σε παιδιά με χαμηλή πρακτική νοημοσύνη, όπου θεωρούνται μέρος μιας γενικευμένης αναπτυξιακής καθυστέρησης.

Ορισμός-3

Η ΕΓΔ δεν είναι μια συγκεκριμένη διαταραχή ή ένα σύνδρομο, αλλά μια **ομάδα συνδρόμων** που απεικονίζουν παθολογικές καταστάσεις του γλωσσικού συστήματος.

Όμως την προσπάθεια κατηγοριοποίησης σε κλινικά ομοιογενείς υποκατηγορίες δυσχεραίνει το εύρημα ότι τα κλινικά χαρακτηριστικά των παιδιών με ΕΓΔ **δεν είναι πάντα σταθερά στον χρόνο.**

Παράδειγμα αφήγησης με εικόνες

«Νίκος», 5 ετών (τυπικά αναπτυσσόμενο παιδί)

Μια φορά κι έναν καιρό, το παιδάκι ξύπνησε και η γάτα, η γάτα τον έβλεπε πως ήταν σηκωμένος. Και μετά το παιδάκι, όταν σηκώθηκε, η γάτα όλο τον έβλεπε, δε σταματούσε. Εδώ το παιδάκι πήγε να πλύνει τα δόντια του. Και η γάτα ήρθε και τον έβλεπε και γλειφόταν στο πόδι. Και ντυνόταν το παιδάκι και η γάτα είχε το ένα το παπούτσι του. Και εδώ έπαιζε με το τρένο το παιδάκι και η γάτα τα πείραζε. Και στο άλλο ζωγράφιζε και η γάτα πήγε να πειράξει ένα μολύβι. Εδώ τρώει το παιδάκι και η γάτα έφαγε το ψαράκι και το πίνει το γάλα της. Κι εδώ πηγαίνει για ύπνο το παιδάκι και η γάτα του. Και θα κοιμηθούν το βράδυ και θα ξυπνήσουν το πρωί για να πάνε σχολείο.

(Χρόνος: 85 “)

«Σπύρος», 5 ετών 4 μηνών (ΕΓΔ)

Κάνει χάτα (γάτα) άσι του. Κι-κάνει εεάτι του (κρεβάτι του). Το παιδί αν άτα (γάτα)... Ο αγόρι αν άτα (γάτα)... πίνει (πλένει) α δόντια του, το παιδί. Η γκάτα (γάτα) βλύθει (γλύφει) ο πόδι του. Φολάει (φοράει) άλλο παλελόني (παντελόني), μπούζα (μπλούζα)... Η γκάτα παίρνει α παπούσι (παπούτσι). Η γκάτα, το γκάτα παίζει ο τλένο (τρένο). Η γκάτα, ο παιδί, βάζει μαμαλάζου. Η γάτα πειράζει μαμαλάζου. Η γκάτα παιδί πίνει καέ (καφέ;). Η γκάτα πε-πίνει γάλα, τρώει η γκάτα τσάνι (ψάρι).

(Χρόνος: 143 “)

Κατηγοριοποίηση

- **Αναπτυξιακή λεκτική δυσπραξία** (developmental verbal dyspraxia)
 - **Γλωσσική δυσφασία** (linguistic dysphasia) ή αλλιώς **τυπική ΕΓΔ**
 - **Πραγματολογική γλωσσική διαταραχή** (pragmatic language impairment)
- (Bishop, 2004; Parisse & Maillart, 2009)

Οι παραπάνω 3 υπο-κατηγορίες αντιπροσωπεύουν τις 3 παθολογικές καταστάσεις στις οποίες μπορεί να σταθεροποιηθεί το γλωσσικό σύστημα.

Διαγνωστικά ζητήματα-1

Επάρκεια γενικών νοητικών λειτουργιών: έως 2 τ.α. κάτω του μέσου όρου (Δείκτης Πρακτικής Νοημοσύνης > 70) (DSM-IV)

Απαιτούμενες διαφορές μεταξύ των γλωσσικών μετρήσεων και της πρακτικής νοημοσύνης; Θα μπορούσε ένα παιδί με ΔΝ 86 και τ.β. 84 σε μια γλωσσική κλίμακα να θεωρηθεί ότι πληροί τα κριτήρια της ΕΓΔ;

Τα παιδιά με ΕΓΔ συχνά εμφανίζουν μείωση της ΓΝ με την πάροδο του χρόνου και οι κλινικές τους εικόνες είναι παρόμοιες, ανεξαρτήτως δείκτη νοημοσύνης.

DSM-IV

Τρεις διαταραχές της επικοινωνίας αντιστοιχούν σε διακριτές διαστάσεις της ΕΓΔ:

- η **Εκφραστική Γλωσσική Διαταραχή** (Expressive Language Disorder),
- η **Μεικτή Προσληπτική-Εκφραστική Γλωσσική Διαταραχή** (Mixed Receptive-Expressive Language Disorder) και
- η **Φωνολογική Διαταραχή** (Phonological Disorder)

Παρόμοια η κατηγοριοποίηση του ICD-10

DSM-V

Γλωσσική Διαταραχή

Αναφέρεται σε παιδιά με γλωσσικές δυσκολίες άγνωστης αιτιολογίας

Πολύ γενικός όρος

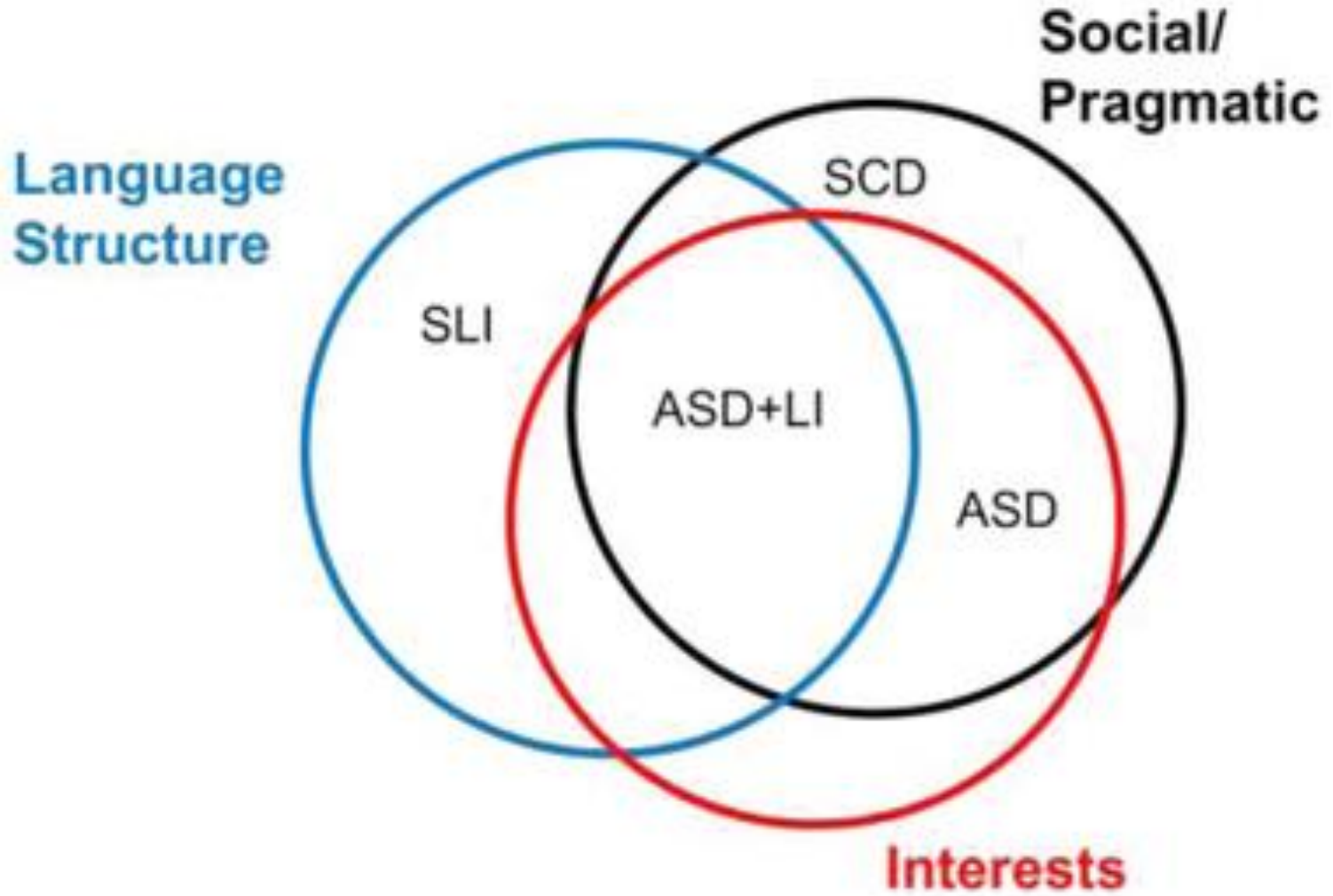
Αλληλοεπικάλυψη μεταξύ:

Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής (Specific Language Impairment, SLI)

Κοινωνικής Διαταραχής της Επικοινωνίας (Social Communication Disorder, SCD)

Διαταραχή Φάσματος του Αυτισμού (Autism Spectrum Disorder, ASD)

Ten questions about terminology for children with unexplained language problems

Διαγνωστικά ζητήματα-2

Συν-νοσηρότητα με διαταραχές άρθρωσης, ΔΕΠΥ, δυσαριθμησία, αναπτυξιακή διαταραχή συντονισμού (αναπτυξιακή δυσπραξία)

Ένα υποσύνολο των παιδιών με αυτισμό έχει γλωσσικές διαταραχές παρόμοιες με αυτές των παιδιών με ΕΓΔ

Κάποια παιδιά μοιάζουν να βρίσκονται **μεταξύ** των δύο διαταραχών: έχουν πραγματολογικές δυσκολίες (+/- γραμματικές ή φωνολογικές δυσκολίες), χωρίς στερεοτυπίες ή περιορισμένα ενδιαφέροντα

Διαγνωστικά ζητήματα-3

Η ΕΓΔ δεν είναι ειδική

Δεν απαιτείται διαφορά μεταξύ γλωσσικών και μη γλωσσικών δεξιοτήτων (πέραν κάποιου ελάχιστου επιπέδου επάρκειας)

Δεν είναι σαφές ποιο είναι το επίπεδο αυτό

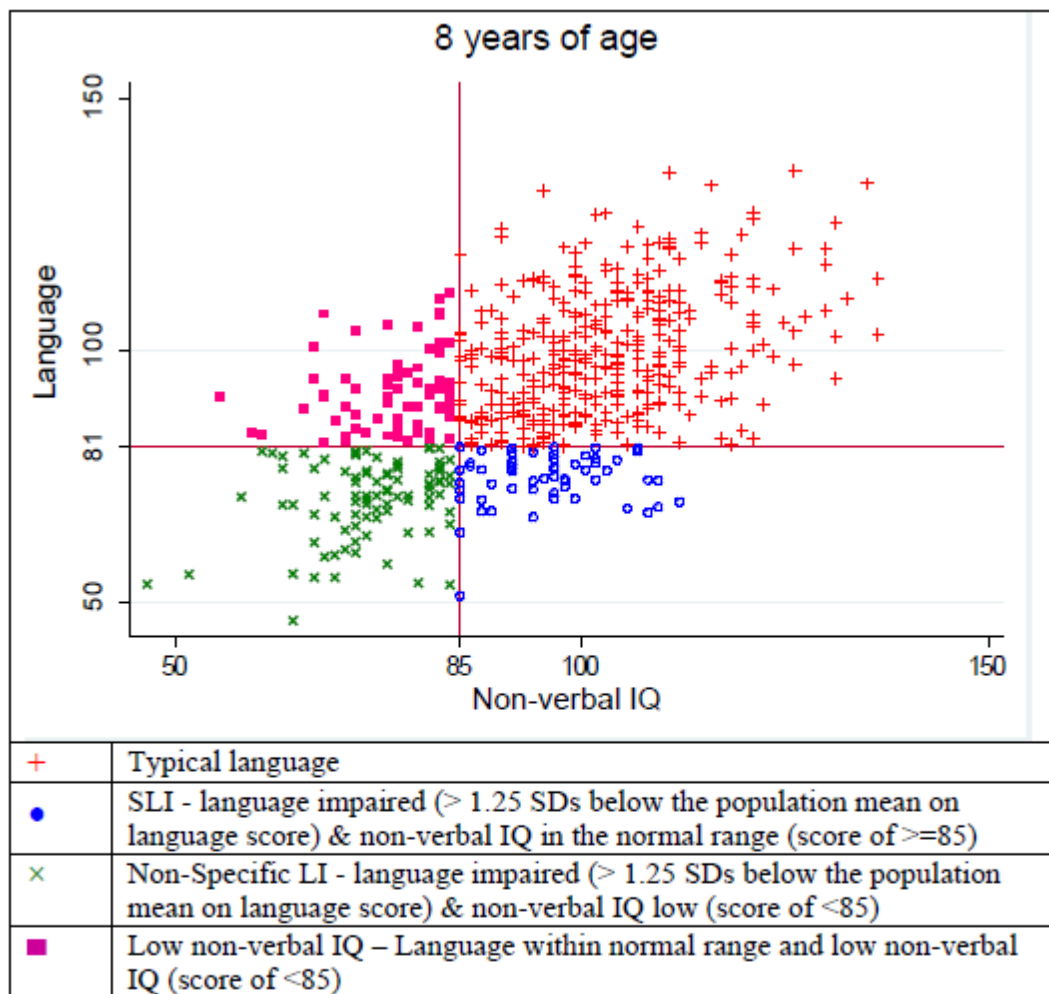

Figure 2. Language composite measure plotted against non-verbal IQ for 603 eight-year-old children in the Iowa study.

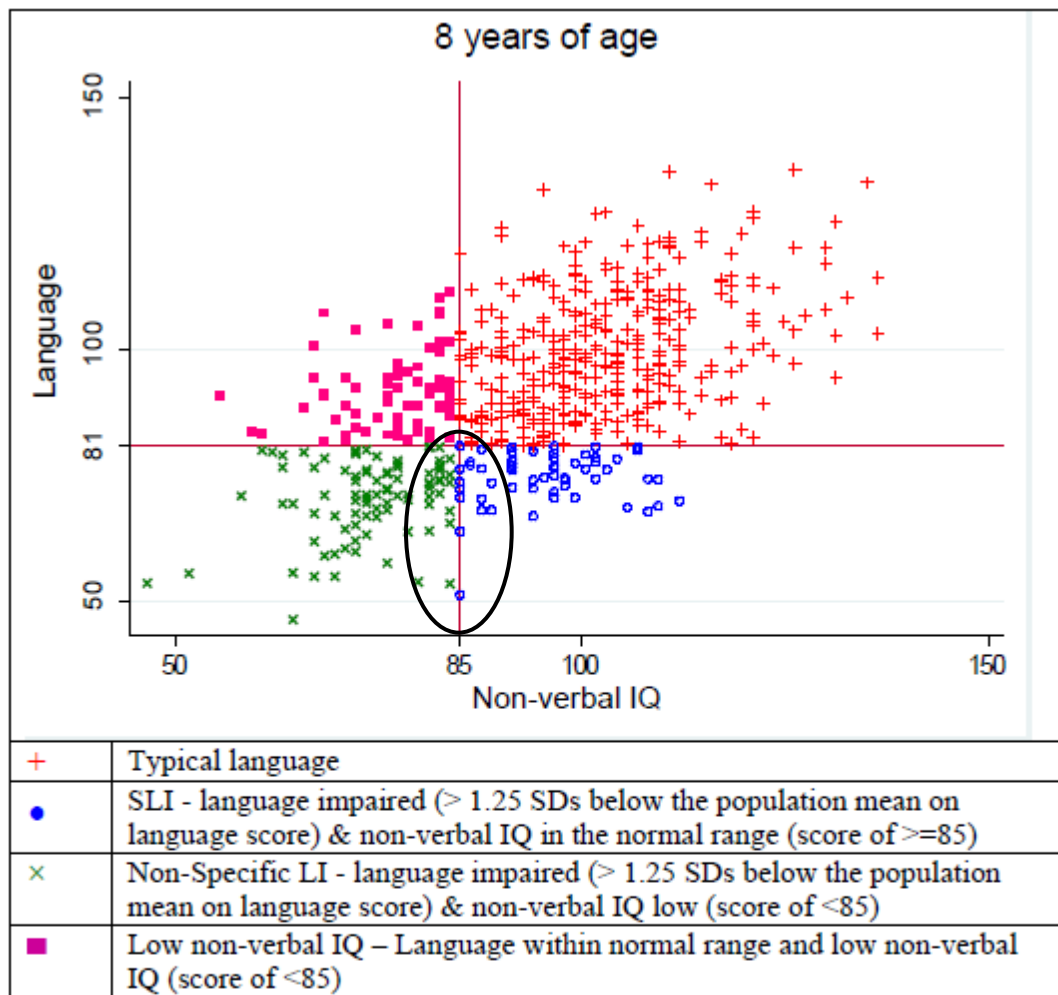

Figure 2. Language composite measure plotted against non-verbal IQ for 603 eight-year-old children in the Iowa study.

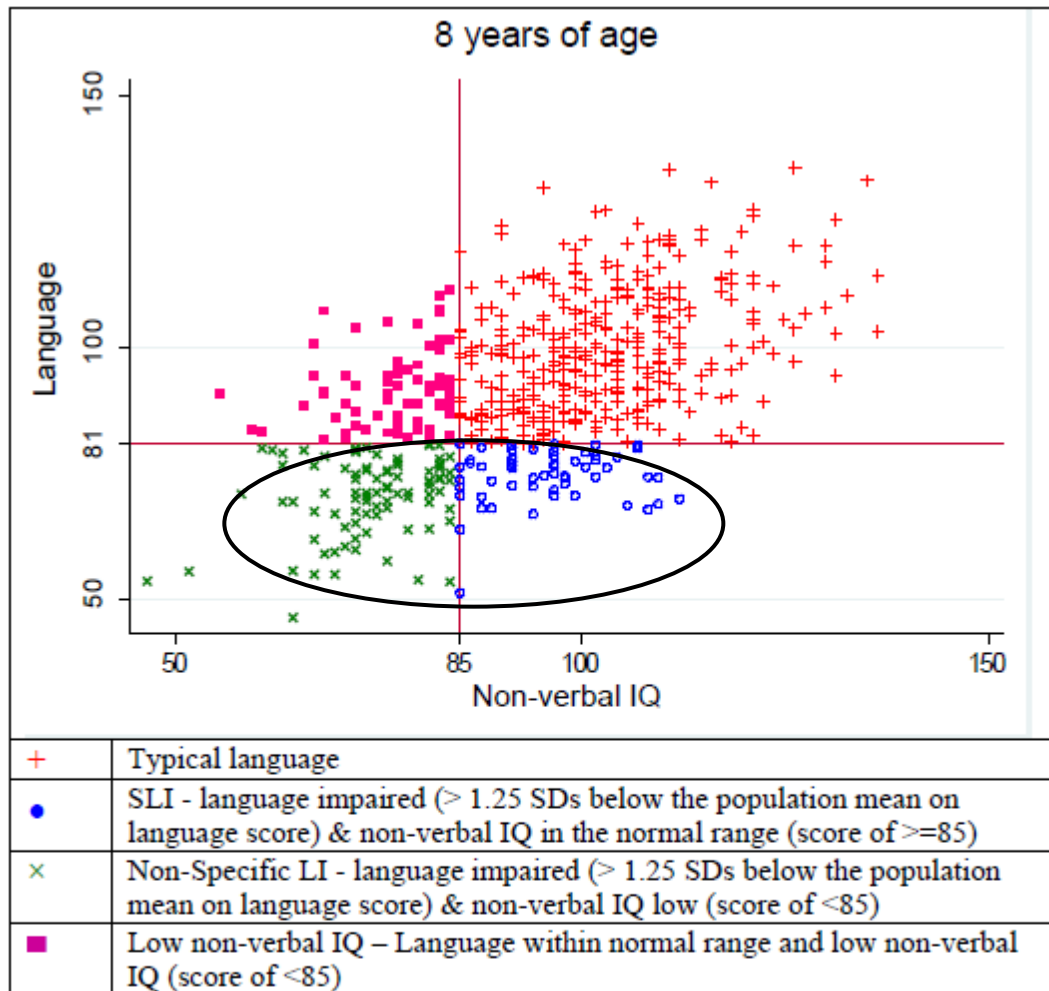

Figure 2. Language composite measure plotted against non-verbal IQ for 603 eight-year-old children in the Iowa study.

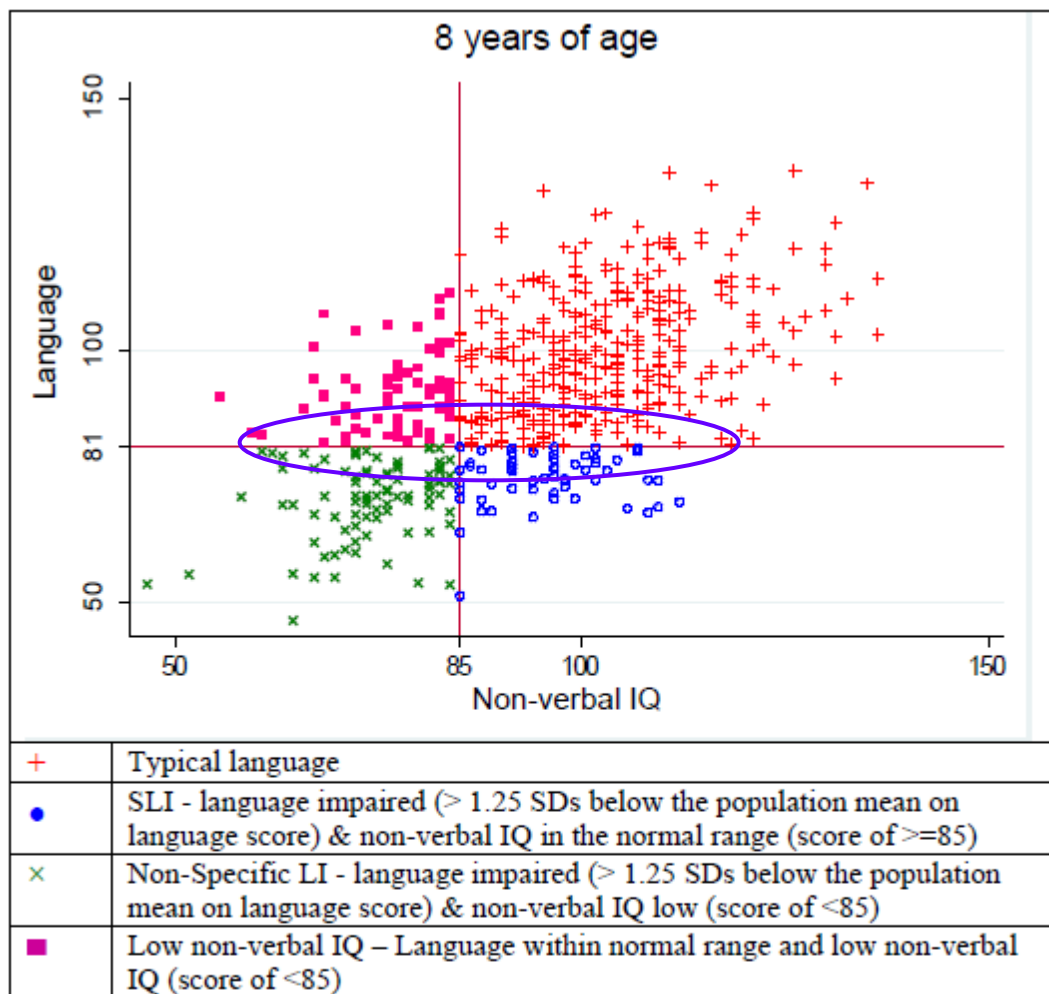

Figure 2. Language composite measure plotted against non-verbal IQ for 603 eight-year-old children in the Iowa study.

Διαγνωστικά ζητήματα-5

Η κατανομή της βαθμολογίας στα περισσότερα τεστ είναι κανονική, που σημαίνει ότι η διαχωριστική γραμμή μεταξύ τυπικής και διαταραγμένης γλωσσικής ανάπτυξης είναι σχετικά αυθαίρετη.

Διαφοροδιαγνωστικά ζητήματα

Δυσλεξία

Αυτισμός

Καθυστέρηση στο λόγο

Σχέση ΕΓΔ τη Δυσλεξία

Διαφορετικά παιδιά εμφανίζουν διαφορετικούς συνδυασμούς υποκείμενων δυσκολιών (φωνολογικών, γλωσσικών), που καθιστούν μια ξεκάθαρη διάκριση μεταξύ των διαταραχών του προφορικού και γραπτού λόγου δύσκολη.

Η ΕΓΔ με δυσκολίες κατανόησης (προφορικού & γραπτού λόγου) είναι λιγότερο εμφανής από την ΕΓΔ με προεξέχουσες φωνολογικές δυσκολίες και μπορεί να οδηγήσει τον εκπαιδευτικό (και γονέα) σε εσφαλμένα συμπεράσματα.

Σχέση ΕΓΔ τον Αυτισμό & την Κοινωνική Διαταραχή της Επικοινωνίας

Κοινά χαρακτηριστικά: διαταραχές της γλώσσας και της επικοινωνίας

Αυτισμός, ΚΔΕ: πραγματολογικές διαταραχές, διαταραχές στην κοινωνική χρήση της γλώσσας

Όμως κάποια παιδιά με αυτισμό εμφανίζουν γλωσσικές διαταραχές παρόμοιες με αυτές των παιδιών με ΕΓΔ

Σχέση ΕΓΔ με την καθυστέρηση στο λόγο-1

Κατηγορική προσέγγιση της ΕΓΔ (ποιοτικές διαφορές από τ.α. παιδιά): συγκεκριμένα & εστιακά γραμματικά ελλείμματα. Αποσαφήνιση ενός συγκεκριμένου φαινοτύπου, με συγκεκριμένους κλινικούς δείκτες και συγκεκριμένη αιτιολογία και θεραπεία.

ΕΓΔ ως **το κάτω άκρο της κανονικής κατανομής** των γλωσσικών ικανοτήτων (ποσοτικές διαφορές από τ.α. παιδιά) : η γλωσσική καθυστέρηση είναι τμήμα του ίδιου φάσματος διαταραχών στο οποίο ανήκει η ΕΓΔ. Ετερογένεια ως προς τα κλινικά της χαρακτηριστικά, τις αιτίες και τις διαφορετικές διαστάσεις της διαταραχής.

Σχέση ΕΓΔ με την καθυστέρηση στο λόγο-2

Τα κλινικά χαρακτηριστικά της καθυστέρησης στον λόγο δεν διαφέρουν από αυτά της ΕΓΔ.

Ο όρος καθυστέρηση υποδηλώνει ότι η γλωσσική ανάπτυξη θα ακολουθήσει μια φυσιολογική πορεία, αλλά αργότερα, το οποίο μπορεί να μην συμβεί.

Συχνότητα-1

Το 7% περίπου των παιδιών που αρχίζουν το σχολείο
Συγγενείς πρώτου βαθμού: 20% - 40% (συχνά υπάρχει ο
ευρύτερος φαινότυπος, χωρίς να πληρούνται,
απαραίτητα, τα διαγνωστικά κριτήρια)

Αν ένα παιδί εμφανίσει ΕΓΔ, υπάρχει 25% πιθανότητα
να εντοπιστεί η διαταραχή και σε ένα άλλο μέλος της
οικογένειας

Συχνότητα-2

Αγόρια: κορίτσια: 2:1 έως 3:1

(αλλά λόγω των συχνότερων συμπεριφορικών διαταραχών των αγοριών;)

Η αναλογία δεν διαφέρει με τη χρήση έμμεσης εκτίμησης (συνέντευξης), που μετράει την ύπαρξη γλωσσικής δυσκολίας σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής

Σχέση με άλλες νοητικές λειτουργίες-1

Ο μειωμένος δείκτης νοημοσύνης είναι ο προβλεπτικός παράγοντας δυσκολιών συμπεριφοράς

Μείωση των συμπεριφορικών και συναισθηματικών διαταραχών από την παιδική ηλικία στην εφηβεία, αλλά αύξηση των κοινωνικών δυσκολιών

Οι **αναγνωστικές δεξιότητες** και η **λεκτική έκφραση** συσχετίστηκαν με διαταραχές της συμπεριφοράς (υπερκινητικότητα, διαταραχές διαγωγής), ενώ οι **πραγματολογικές δεξιότητες** συσχετίστηκαν με δυσκολίες στις διαπροσωπικές σχέσεις, που είναι ιδιαίτερα σημαντικές στην εφηβεία.

Διαδικαστική μάθηση (ακολουθίες)

Σχέση με άλλες νοητικές λειτουργίες-2

Πρόβλημα με τα όρια με άλλες νευροαναπτυξιακές διαταραχές.

Ετερογενής διαταραχή: συνυπάρχει με άλλες διαταραχές (όπως και οι λοιπές νευροαναπτυξιακές διαταραχές).

Διαφορετικοί φαινότυποι γλωσσικών διαταραχών;

Κοινωνικές δυσκολίες

Εκτός από ελλείμματα στη φωνολογία, τη μορφολογία, τη σύνταξη, σημασιολογικά ελλείμματα δύνανται να περιορίσουν την επικοινωνία του παιδιού και τις κοινωνικές του σχέσεις

Δυσκολίες κατανόησης

Αφηρημένων εννοιών

Πολύσημων λέξεων

Μεταφορικών εννοιών

Παροιμιών, ιδιωματισμών

Αργή ανάκληση λέξεων, δυσκολία στα παραπάνω: μειωμένη ικανότητα τα παιδιά να πουν αστεία, να αφηγηθούν ιστορίες, να κάνουν λογοπαίγνια

Σχολικές δυσκολίες

Ανάγνωση

Γραπτός λόγος

Μαθηματικά (επίλυση προβλημάτων)

Εκμάθηση δευτερευόντων μαθημάτων (κατανόηση κειμένων)

Εκμάθηση/κατανόηση ακολουθιών

Συμπεράσματα

Η ΓΔ δεν είναι μια ομοιογενής διαταραχή

Η ΓΔ δεν είναι μια ειδική διαταραχή

Η ΓΔ έχει επιπτώσεις σε ποικίλους τομείς, πέραν των γλωσσικών, οι οποίοι πρέπει να αξιολογηθούν

Οικογενειακό ιστορικό γλωσσικών δυσκολιών

Η σημασία της λειτουργικής αξιολόγησης

Η χρησιμότητα πληροφοριών από τους γονείς για την καθημερινή χρήση του λόγου

Επικοινωνιακές και κοινωνικές επιπτώσεις